

де Гадлевского опять-таки из-за приверженности автора к польской традиции этот порядок нарушается.

Как мы видим, перевод фразеологизмов в тексте Библии – нелегкое дело, требующее учета многих языковых факторов: семантических, стилистических особенностей языка перевода, его экспрессивных возможностей, проблемы соответствия фразеологизмов, культурных реалий и т.д. В некоторых случаях на белорусский перевод библеизмов сильно влияет существование подобных фразеологических единиц в русском языке, но чаще переводчики стараются изыскать оригинальные формы языка для выражения всего комплекса смыслов, заложенных в Библии. Процесс оформления фразеологизмов на библейской основе в белорусском языке только начинается. Наиболее важную роль здесь играет фактор воспроизводимости. И хотя значительная часть библеизмов попала в белорусский язык опосредованно, в дальнейшем немалое значение будут иметь количество и качество библейских переводов.

Літаратура

1. *Лилич Г. А., Мокиенко В. М., Степанова А. И.* Библеизмы в русском, чешском и словацком литературных языках // Вестник СПбГУ. Сер. 2. 1993. Вып. 3. С. 51–59.
2. Евангелие Господа нашего Иисуса Христа. На четырех языках: эллинском, славянском, русском и белорусском. Мн.: Белорусский экзархат, 1999. 235 с.
3. Мацвея і Марка евангеліе. [Мичиган]. Б. г. 121 с.
4. Чатыры Эванеліі. Гродна: Гродзен. Рымс.-каталіц. дыяцэзія, 1998. 117 с.
5. Святая Біблія. Кнігі святога пісьма Старога й Новага закону. Нью-Ёрк, 1973. 1100 с.

АЎТАРСКІЯ НАВАТВОРЫ Ў СЛОЎНІКУ ВАЦЛАВА ЛАСТОЎСКАГА

Т. М. Сакун

У 1932 г. у артыкуле «Тварэньне новых словаў» Ян Станкевіч пісаў наступнае: «Усяго багацьця народнае мовы не стае дзеля выказваньня ўсіх поймаў, з каторымі сустракаецца інтэлігентны чалавек у розных галінах свае дзеяльнасьці. Дзеля таго ўжо здаўна слоўнікавае багацьце народнае дапаўняецца ў мове літаратурнай словамі, штучна створанымі» [1, с. 276].

«Падручны расійска-крыўскі (беларускі) слоўнік» Вацлаў Ластоўскі выдаў у Каўнасе ў 1924 г. «Найважнейшая асаблівасьць слоўніка – вялікая колькасць наватвораў, якія Ластоўскі ўводзіў тады,

калі пошукі ўласнабеларускай лексікі ў дыялектах і помніках пісьменства не давалі выніку... » [2, с. 288].

Пра наватворы Ластоўскага ўзгадвалася ледзь не ў кожнай з нешматлікіх публікацый, прысвечаных спадчыне гэтага аднаго з першых акадэмікаў Акадэміі навук Беларусі. Аднак, паколькі ў друку выступалі пераважна літаратуразнаўцы і «свядомыя» беларусы-аматары (Я. Янушкевіч, А. Ніякоўская, Ю. Пацюпа, У. Конан, П. Васючэнка, С. Астраўцоў, Л. Юрага), а мовазнаўцы або рэзка не прымалі новаўтварэнне Ластоўскага як ненарматыўнае ў дачыненні да слоўніка (С. Некрашэвіч, В. Шчэрбін), або толькі абмяжоўваліся кароткім аглядам (В. Вячорка, С. Шупа), дык прапанаваную тут тэму нават у кантэксце даследаванняў беларускай лексікаграфіі 1920–1930-х гг. можна лічыць нераспрацаванай.

У якасці тэарэтычнага матэрыялу намі ўзяты быў артыкул І. П. Казейкі «Паняцце неалагізма ў сучасным мовазнаўстве». З пазіцыі існавання дзвюх разнавіднасцяў новаўтварэнняў маўлення наватворы Ластоўскага будзем кваліфікаваць як патэнцыяльныя словы, а не аказіяналізмы. «Патэнцыяльныя словы па нейкіх прычынах могуць і не сустракацца ва ўжытку, але ў выпадку неабходнасці могуць стаць шырокаўжывальнымі, бо ствараюцца па існуючых правілах, з’яўляюцца, па сутнасці, «правільнымі». Словы такога роду могуць і не стаць рэальнымі (сацыяльнымі), а жыць у мове як бы пад спудам, у патэнцыі» [3, с. 18].

У працэсе даследавання, г.зн. пошуку наватвораў В. Ластоўскага, мы карысталіся 5-томным тлумачальным, гістарычным і этымалагічным слоўнікамі беларускай мовы, а таксама наступнымі крыніцамі:

1. Насовіч І. І. Слоўнік беларускай мовы. 1870. Гэтым выданнем карыстаўся В. Ластоўскі, складаючы свой слоўнік. У яго спісе літаратуры слоўнік Насовіча значыцца першым.

2. Максім Гарэцкі. Невялічкі беларуска-маскоўскі слоўнік. Вільня, 1921. Гэты слоўнік (выдання 1919 г.) таксама пазначаны ў спісе літаратуры, якой карыстаўся В. Ластоўскі.

3. Байкоў М. і Некрашэвіч С. Беларуска-расійскі слоўнік. Мн., 1926. Гэты слоўнік складзены членамі Інстытута беларускае культуры праз два гады пасля выхаду за межамі Беларусі «Падручнага расійска-крыўскага (беларускага) слоўніка». У спісе крыніц, якімі карысталіся аўтары, слоўнік Ластоўскага не пазначаны. Тым не менш агульныя словы і падобныя словаўтваральныя мадэлі ў абодвух выданнях ёсць.

4. Др. Станкевіч Я. Беларуска-расійскі (Вялікалітоўска-расійскі) слоўнік. Нью-Йорк. Гэтае замежнае выданне, таксама як і слоўнік

В. Ластоўскага, стаіць у баку ад лексікаграфічных прац афіцыйнага беларускага мовазнаўства. Я. Станкевіч называе «Падручны... слоўнік» Ластоўскага адной з крыніц для свайго выдання.

5. Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча: У 5 т. 1979–1986. Тут адлюстраваны лексічны фонд беларускіх гаворак, якія знаходзіліся або знаходзяцца ў кантактах з гаворкамі літоўскай і польскай моў. Заўважым, што аўтар «Падручнага... слоўніка» ў той ці іншай ступені мусіў ведаць абедзве гэтыя мовы.

6. Каспяровіч М. І. Беларуска-расійскі слоўнічак. Віцебск, 1925.

7. Каспяровіч М. І. Віцебскі краёвы слоўнік. Віцебск, 1927.

Апошнія два выданні можна лічыць за дыялектныя крыніцы гаворкі, блізкай Ластоўскаму, паколькі ён, як вядома, нарадзіўся на Віцебшчыне.

Увесь рээстр «Падручнага... слоўніка» ўключае каля 17 тыс. слоўнікавых артыкулаў. Для разгляду ўзяты былі словы на літару «К». Выбар літары абумоўлены веданнем значнасці для В. Ластоўскага крыўскай ідэі. Можна меркаваць, што менавіта з гэтай літары пачынаецца шэраг слоў, пры дапамозе якіх аўтар ужыццявіў Крывію:

«О, Крыўская зямля! ...зямля крыві» [4, с. 223].

Пяцітомны тлумачальны слоўнік беларускай мовы (1977–84) і пазначаныя вышэй крыніцы не фіксуюць наступныя пяць слоў: *кывіна*, *кывеліца*, *кывульнік*, *кывень* (слоўнікавы артыкул «Кривой») і *кывец* (сл. арт. «Кровный»). Словаўтваральнымі афіксамі ў дадзеным выпадку, відавочна, з’яўляюцца суфіксы: *-ін-*, *-ліц-* (+ постфікс *-ца*), *-нік-*, *-ень-*, *-ец-*. Але лексічнае значэнне тут не зусім выразнае. Таму, каб напоўніцу адчуць тое адценне, якое закладзена ў словы, іх трэба разглядаць, памятаючы пра эзатэрычны сэнс прыметніка *кывы* (у т. л. ‘няправільны’, ‘несапраўдны’, ‘двухсэнсоўны’ [5, с. 171–174]). Сакральнае значэнне слова *кывы* суадносіцца таксама з вядомымі ў народзе «кывымі вечарамі», калі ўсе вакол варажылі.

Возьмем, напрыклад, слова *кывульнік*. У «Невялічкім беларуска-маскоўскім слоўніку» Гарэцкага *кывуля* перакладаецца як *изгиб*, *кривизна*; *человек с тяжелым характером*. А беларусы даўней казалі: для закаханага сем вёрст – не кывуля. *Кывуля* разумелася як грамада, аб’яднаныя сваяцтвам вёскі акругі, што адпавядала тэрытарыяльна-адміністрацыйнаму падзелу на вайтоўствы. Такім чынам, *кывульні* – гэта або прадмет, прылада, прыстасаванне, з

дапамогай чаго можна што-небудзь крывіць (скрывіць), або чалавек, што належыць (належыў быў) да пэўнай крывулі. А мажліва, В. Ластоўскі меў на ўвазе і штосьці інакшае.

З лексікаграфічнага пункту гледжання «Падручны... слоўнік» В. Ластоўскага не з'яўляецца дасканалым, паколькі мае шмат спрэчных момантаў. Але цікавым слоўнік прызнавалі ўсе.

У дакладзе прапануюцца дзве класіфікацыі наватвораў Ластоўскага ў адпаведнасці з двума падыходамі (літаратуразнаўчым і мовазнаўчым), ужытымі навукоўцамі ў дачыненні да слоўніка. На думку А. Пашкевіча, «Падручны... слоўнік» Ластоўскага працягвае традыцыю нашай эмігранцкай літаратуры, дзе існуе «своеасаблівая жанравая мадыфікацыя твора-слоўніка як своеасаблівай «прышчэпкі» ў літаратуры мовазнаўства, як супольнага моўна-літаратурнага «спарыша» [6, с. 67]. Такі падыход не выключае моманту гульні. Адзначанае вышэй можна прадставіць у табліцы.

З пункту гледжання лексікалогіі наватворы В. Ластоўскага можна ахарактарызаваць як словаўтваральныя неалагізмы з матываваным лексічным значэннем, утвораныя: 1) на аснове наяўнага (беларускага) лексічнага матэрыялу з выкарыстаннем пэўных афіксаў; 2) на запазычанай аснове шляхам афіксацыі.

Табліца

Наватворы В. Ластоўскага

Пераклад «чужаземных» слоў актыўнага запasu	Словаўтварэнне як практыкаванне-гульня (побытавая лексіка)
Конкурент – <i>спаборнік</i> (ад бараніць)	Карапуз – <i>дундыш</i> , <i>дундзік</i> (дунда – соска, паводле слоўніка паўн.-зах. гаворак)
Консерватор – <i>захоўнік</i> , <i>кастырнік</i> , <i>пазаднік</i>	Карлік – <i>куруцік</i> (ад <i>куртаты</i>)
Конспект – <i>скарот</i>	Каток – <i>скоўзьніца</i>

З уласнага матэрыялу ўтвораны шляхам прэфіксацыі: *запалон* (кабала), *запастка* (капкан); суфіксацыі: *работня* і *працоўня* (кабинет), *жаўнерня* (казарма), *краймо* (кайма), *ногаўка* (калоша), *вапнік* (кальций), *рэдніца* (канва), *цукернік* (кондитер); прыставачна-суфіксальным спосабам: *наўзбярэжніцтва* (каботаж), *прыбрамак* (калітка), *прорынь* (канал), *наўчароднік* (кандидат).

На запазычанай аснове шляхам афіксацыі ўтвораны: *ашацоўка* – кадастр (параўн. з пол. *oszacowanie* ‘ацэнка’); *каворка* – калітка (параўн. з укр. коворка ‘вароты на мяжы вёскі’ [7, с. 301]) і інш.

Большасць наватвораў В. Ластоўскага засталася пераважна набыткам 20-х гг. мінулага стагоддзя. Набыткам цікавым і каштоўным, які сведчыць пра вялікі патэнцыял нашае мовы. Сучасныя беларускія пісьменнікі, да прыкладу П. Васючэнка, выкарыстоўваюць іх у сваіх творах: «Сядзелі нос к носу ў *працоўні*, асветленай сумным вечаровым промнем, – два людскія стварэнні» [8, с. 36].

Літаратура

1. *Станкевіч Ян*. Збор твораў: У 2 т. Мн.: Энцыклапедыкс, 2002. Т. 1. 552 с.
2. Беларуская мова: Энцыклапедыя / Пад рэд. А. Я. Міхневіча. Мн.: БелЭн, 1994. 655 с.
3. *Казейка І. П.* Паняцце неалагізма ў сучасным мовазнаўстве // Беларуская лінгвістыка. 1988. Вып. 34. С. 14–19.
4. *Ластоўскі В.* Выбраныя творы. Мн.: Беларускі кнігазбор, 1997. 512 с.
5. Этимологический словарь славянских языков. М.: Наука, 1985. Вып.12. 186 с.
6. *Пашкевіч А.* Зваротныя дарогі. Проза беларускай эміграцыі ХХ ст. Беласток: БЛА, 2001. 238 с.
7. *Лемцюгова В. П.* Украінска-беларускі слоўнік. Мн.: Выш. Шк., 1980. 688 с.
8. *Васючэнка П.* Белы мурашнік. Мн.: Мастацкая літаратура, 1993. 112 с.

О НЕКОТОРЫХ ПРОБЛЕМАХ ЛЕКСИКОЛОГИИ (В СВЯЗИ С ПРОБЛЕМОЙ СОСТАВЛЕНИЯ СЕРБСКОГО ЧАСТОТНОГО СЛОВАРЯ)

Н. В. Супрунчук

Введение

Одной из важнейших характеристик слова является его частотность. Она связана с целым рядом других особенностей слов, отражает их поведение, природу, значение, важность. Частотность – комплексная характеристика слов, его диагностический, объективный параметр.

В поисках единства

К сожалению, в лексикографии, в составлении словарей все еще встречается субъективный подход, решения и оценки на основе личностных предпочтений. Вот примечательное замечание: «На вопрос, из скольких составляющих и каких именно оно (предложение *Ребенок смеется*) состоит, человек, не занимающийся лингвистикой, вероятнее всего, ответит: «Из двух слов – *ребенок* и *смеется*». Что скажет лингвист, предугадать несколько труднее» [1, с. 17]. Чтобы это высказывание не звучало столь парадоксально и натянуто, проиллюстрируем его примерами из других языков: *dete se smeje* (сербск.), *A/The child*